

Tvoření podstatných jmen

přehled a cvičení

Základní pojmy a termíny

odvozování

skládání

kombinované tvoření

jména činitelská

jména konatelská

jména nositelů vlastnosti

jména prostředků k činnosti

jména výsledků činnosti

jména míst

Tvoření podstatných jmen

Odvozování

nejčastěji od podstatných a přídavných jmen a sloves
sufixací, příp. kombinovaným odvozováním
pojmenovávají:

- **osoby**, popř. jiné živé bytosti jako **činitele děje** (činitelská jména): **-tel, -č, -ce, -čí** (*spisovatel, vypravěč, správce, mluvčí*)
- osoby, popř. jiné živé bytosti podle předmětu, kterým se zabývají, k němuž jsou **v činném vztahu** (konatelská jména): **-ář/-ař, -ník/-ovník, -ák, -ista** (*novinář, zedník, ovčák, klavírista*)
- osoby, zvířata, věci **podle své vlastnosti** (jména nositelů vlastnosti): **-ec, -ík, -ák, -án, -áč** (*slepec, mladík, blondák, velikán, roháč*)
- osoby, zvířata, věci **podle své příslušnosti** (k místu, celku, akci), podle podobnosti s jiným jevem apod.: **-an, -ec, -ík, -ák, -ovec** (*ostrovan, cizinec, straník, vlčák, zemanovec*)
- **prostředky k činnosti**: **-dlo, -tko, -ivo, -č** (*plavidlo, razítko, léčivo, kráječ*)
- **výsledky a předměty děje**: **-ek, -a, -ík, -ka, -ina** (*výrobek, obruba, balík, zkratka, zavařenina*)
- **místa**, kde se něco nachází, děje apod.: **-iště/-oviště, -na/-árna, -ice** (*naleziště, čekárna, nemocnice*) apod.

Názvy činitelské

- Odvozují se většinou **ze sloves**.
- Označují původce nějaké činnosti.
- Přípony: -tel/-telka, -č/-čka, -ce/-kyně, -ec/-kyně, -ník/-nice, -ák/-ačka:
*ředitel/ředitelka, řidič/řidička, soudce/soudkyně, znalec/znalkyně,
tlumočník/tlumočnice, zpěvák/zpěvačka*
- Příponou -tel se zpravidla vyjadřuje činnost duševní, sufixem -č činnost fyzická: *ředitel* x *řidič*

1. Tvořte od sloves podstatná jména činitelská.

<i>Příklad:</i>	<i>řídít školu</i>	<i>ředitel</i>	
učít ve škole		soudit u soudu	
sportovat		tlumočit z češtiny	
řídít auto		nosit vyznamenání	
nosit zavazadla		skládat hudbu	
zaměstnávat lidi		lovit zvěř	
plavat v moři		překládat knihy	
rozhodovat zápas		hrát v divadle	
hrát karty		péct pečivo	
zpívat písně		dívat se na představení	
vychovat děti		létat letadlem	
číst knihy		hasit požár	

2. Co je to základové/fundující slovo? Najděte v textu jména činitelská a určete základová slova těchto výrazů. Vyznačte slovotvorný základ.

Fundující slovo je

Jaroslav Seifert je jediný český **nositel** Nobelovy ceny za literaturu. Tento spisovatel má dodnes mnoho obdivovatelů a čtenářů. • Nobelovu cenu dostal také Jaroslav Heyrovský za chemii, byl to vynikající český vědec. • Běžec Emil Zátopek získal čtyři zlaté olympijské medaile. • Současný český herec Karel Roden je známý i v zahraničí. Natočil několik filmů v Hollywoodu. • Ema Destinová byla světově známá operní pěvkyně.

Příklad: nositel – nosit

.....		
.....		
.....		

3. Která substantiva nejsou životná maskulina? U činitelských jmen odhadněte základové slovo.

překladatel

hotel

postel

učitel

přítel

spisovatel

kostel

skladatel

zakladatel

kazatel

4. Doplňte slova ze cvičení č. 3 do vět ve správném tvaru.

Milan Kundera je český **spisovatel**, který žije ve Francii. • Jan Ámos Komenský, národa, byl novodobé didaktiky. • V Praze na náměstí Jiřího z Poděbrad stojí, který navrhl slovinský architekt Jože Plečnik. • Jaroslav Vrchlický byl nejen, ale také především z románských jazyků. • Bedřich Smetana je český, který se narodil v Litomyšli. • Mistr Jan Hus byl, jehož v 15. století upálili na hranici v Kostnici. • Kniha je nejlepší člověka. • Na dovolené v Českém ráji jsme bydleli v krásném, ale měli jsme staré dřevěné